

ՍԱՍՄԱՅ ՄԸՀԵՐ

(Իլլյազնավեպ)

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Դառնամ ողորմի տամ Սանասարին,
Դառնամ ողորմի տամ Բաղդասարին,
Ու ողորմի տամ Առիժ Մրհերին.
Դառնամ ողորմի տամ Թըռլան Դաւթին,
Եւ ողորմի տամ Խաթուն Խանդութին.
Ողորմի նաեւ Ձէնով Օհանին.
Դառնամ ողորմի տամ Ջոջանց ողջ տան.
Լոյսի մէջ ըլլայ անոնց դամբարան:

Այս պատմութիւնը մըտիկ ընողին
Հօր-մօր հոգիներն լոյսով ողողուն:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

I

Մրհերը մընաց քեռիներուն տուն,
Դաւիթն ու Խանդութն ետ դարձան Սասուն.
Չըմըշկիկ Սուլթանն ելաւ Դաւթին դէմ,
Առջեւը կտրեց զերթ ապառաժ վէմ.
«Այսօր իմ օրն է կըռիւի քեզ՝ հետ»
Ըսաւ Դաւիթին ու լարեց իր նետ:
— Չըմըշկիկ Սուլթան, տուր ինձ՝ ժամանակ,
Խանդութն տուն տանիմ ու դառնամ մինակ»:
— Խաչ պատարագին վրայ ըրէ երդում,
Որ երեք օրէն ետ կը դառնաս դուն»,
Ըսաւ Չըմըշկիկն: Դաւիթն ալ ըրաւ,
Խորհելով ձեռքը խաչին չը դրաւ:
Խաչը աջ ծոցէն ծախին էր անցած,
Դաւիթն ալ, անգէտ, ձեռքը հոն դրած...
Ու Խանդութին հետ հասաւ ան Սասուն,
Մոռցաւ Չըմըշկիկին իր տըւած խոստումն.
Երեք օրն եղաւ երեք տարի լման,
Դաւիթը յիշեց իր կապած պայմանն.
Խաչին տեղն արդէն խարան մ'էր հիմա,
Ո՞վ սուտ երդումով անպատիժ մընայ:
Խանդութին ըսաւ որ ջուր տաքցընէ,
Ու հանեց շորերն որ զինք լողցընէ:
Պատուիրեց կրնկան որ՝ մարմինն վըրայ
Տեսածը չըլլայ իր երեսին տայ:
Խանդութը սակայն խարանն երբ տեսաւ,
«Դաւիթ, ի՞նչ վէրք է քամակիդ» ըսաւ:
— Կոտրի բերանդ, քեզի չըսի՞ ես,
Չը տաս երեսիս ինչ որ կը տեսնես.
Սուտ երդում ըրեր եմ խաչին վըրայ,
Եւ իմ պատիժը մահ պիտի ըլլայ»:

II

Ու հեծաւ Դաւիթն իր հրրեղէն ծին,
Կռիւի գնաց դէմ Զրմըշկիկին.
Ցերեկը ամբողջ կրռիւ կ'ընէր ան,
Կուգար կը մրտնէր, իրկունն, աւազանն,
Ու կը բուժուէին վերքերն հրրաշքով...
Կը մըտնէ ինչպէս մորիկն Վանայ մով,
Ամէն առաւօտ կ'իջնէր կրռուի դաշտ,
Թշնամիին դէմ շարուած վաշտ առ վաշտ,
Եւ կը շողշողար թուրը կայծակին,
Ու կը նօսրանար թիւր բանակին:

III

Զրմըշկիկ Սուլթանն տեսաւ չէ հրնար
Յաղթել Դաւիթին զօրքով անհամար.
Ծագեցաւ մըտքին՝ հրնարք սատանի,
Կըրակ դրաւ ան խոփը գութանի,
Ու Դաւիթն երբոր անհոգ կը լողնար,
Զրմըշկիկ Սուլթանն խոփը նետեց վար,
Հըրաշէկ խոփը Դաւիթի քամակէն
Մըտաւ ու ելաւ դուրս անոր կուրծքէն:
Ու հըսկայ ու վէս կաղնիի մ'ներման,
Աւազանին քով տապալեցաւ ան:
Քուռկիկ Զելալին դիակը առաւ,
Թամբին նետեց զայն ու Սասուն բերաւ:

IV

Սպանուեցաւ Դաւիթն, Խանդուլթն ետեւէն
Հող իջաւ իսկոյն իր սիրտին ցաւէն,
Երդիբէն ինքզինքը նետելով վար.
Գըլուխին տեղը, կ'ըսեն խոշոր քար
Մ'այնտեղ կը մընայ դեռ ինչպէս մի սանդ,
Իր մահով մեզի թողած գերթ աւանդ:

Թաղեցին Դաւիթն, Խանդուլթն ալ իր քով.
Զէնով Օհանը, սիրտը կսկիծով
Գնաց Կապոյտկող բերելու Մըհերն,
Որ իր ծեռքով զայն կարգէ «Զոջանց» տէր.
Ու հետը առած բերաւ զայն Սասուն,
Օրհնեց ու ըսաւ «Սասնայ տէրն ես դուն»,
«Հայրըդ ալ չը կայ... Զրմըշկիկ Սուլթանն
«Դաւով, ոչ ոյժով, ըսպաններ է զայն»,
«Ու եկեր հիմա ահեղ բանակով
«Նստեր է Սասմայ սահմաններուն քով»:

V

Եւ բերաւ Օհանը հրրեղէն ծին,
Համբուրեց Մըհերն ու դրաւ թամբին.
Ու ինք ալ նստաւ նժոյգ մը ճերմակ,
Դէպ' Զրմըշկիկին բըշեցին բանակն:
Վերէն երբ տեսաւ Օհանն անհամար
Թեւը թշնամուն «Ով Տէր բարերար»
Ըսաւ, «Ես ծեր եմ, ու փոքր է Մըհեր,

«Եթէ ըսպաննուի Սասունը անտէր
 «Պիտի մնայ միշտ գերի օտարին,
 «Անվերջ սուգ պիտի իջնէ մեր երկրին՝
 «Բարձրիկ Մարութայ Սուրբ Աստուածածին,
 «Մանուկ Մըհերն առ տակը քու աջին»:

Մհերն հօրեղբօրն, հեղ մը, նայեցաւ,
 Ու դէմքէն անոր միտքը հասկցաւ.
 «Հօրեղբայր վանէ վախը քու մտքին,
 «Մեզ՝ օգնական է ինչ Պատարագին.
 «Հօրս թարմ մահուան բոցն է սրտիս մէջ,
 «Ես մանուկ թէեւ՝ վրէժս է անշէջ.
 «Քըշէ, հօրեղբայր» սիրտ տըւաւ տղան:
 Ու դուրսու պէս Մհերն եւ Օհան,
 Խարդախ Սուլթանին բանակը մտան:
 Ձէնով Օհանը կը զարնէր, կ'անցնէր,
 Մըհերն, հարուածով հուսկ, կը լըմընցնէր
 Ինչ որ հօրեղբայրն կիսատ էր ծըգած:

Քուռկիկ Ջէլալին սմբակներուն տակ
 Հազար մարդ ջարդեց. մընացածն անկարգ
 Թողին ու փախան եւ կը փախին դեռ,
 Ու կը սըրսըփան երբ Սասմայ Մհեր
 Անունը հասնի իրենց ականջին,
 Կ'ըսեն ուր որ են նորէն կը փախչին...

Ու Չըմըշկիկի սատակն երբ տեսան,
 Ինկածներուն մէջ Մըհերն ու Օհան,
 Վրէժն յագեցած ետ Սասուն դարձան:

(Շարունակիկ)

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՏԻՈՒՐ ԳԱՐՈՒՆ

Դարուն է նորէն, արտերն են կանաչ,
 Ծիծեռնակները օդին մէջ՝ կրկին.
 Արեւը վերէն գերթ Աստուծոյ աչք,
 Ամէն բան առեր տակն իր նայուածքին:

Բայց կանաչն ինչո՞ւ չի թովեր զիս ա՛լ,
 Թռչուններու ճիչն ինչո՞ւ է տխուր.
 Ինչո՞ւ արեւը, գերթ խոշոր գոհար
 Կապոյտի սիրտին՝ չունի հըրապոյր:

Պիշ պիշ կը նային ծաղիկները ինձ՝
 Քունէն նոր զարթնած մանուկներու պէս.
 Բայց աչքերնուն մէջ ինչո՞ւ այս թախիծն,
 Նայուածքնին ինչո՞ւ այսքան սրտակէզ:

Արահետն նորէն կ'երկարի հեռուն,
 Բայց ա՛լ չի տանիր սիրտըս Մուրազին.
 Լեռները ինչո՞ւ ա՛լ կատարներուն
 Ձեն կանչեր իրենց կապոյտ երազին:

Բան մը փոխուած է կարծես ամենուր,
 Ամէն ինչ տխուր, ամէն ինչ թափուր:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ